ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
YVES BOT
της 16ης Απριλίου 2015[1]

Υπόθεση C-184/14

A
κατά
B
[αίτηση του Corte suprema di cassazione (Ιταλία)

για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Υπέρτατο συμφέρον του τέκνου — Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης — Άρθρο 24, παράγραφος 2 — Κανονισμός (ΕΚ) 4/2009 — Διεθνής δικαιοδοσία σε υποθέσεις υποχρεώσεων διατροφής — Αίτημα διατροφής προς όφελος των τέκνων ασκηθέν, ως παρεπόμενο αγωγής δικαστικού χωρισμού, σε κράτος μέλος άλλο από αυτό της συνήθους διαμονής των τέκνων — Κανονισμός (ΕΚ) 2201/2003 — Διεθνής δικαιοδοσία σε γαμικές διαφορές και σε διαφορές γονικής μέριμνας»

1. Το Δικαστήριο καλείται για πρώτη φορά να ερμηνεύσει το άρθρο 3, στοιχεία γ′ και δ′, του κανονισμού (ΕΚ) 4/2009 του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2008, για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων και τη συνεργασία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής[2].

2. Η διάταξη αυτή προβλέπει ότι σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής στα κράτη μέλη δικαιοδοσία έχει το δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία σύμφωνα με το δίκαιό του για την εκδίκαση αγωγής σχετικά με την προσωπική κατάσταση, όταν η αίτηση διατροφής είναι παρεπόμενη της αγωγής αυτής, ή το δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία σύμφωνα με το δίκαιό του για την εκδίκαση αγωγής σχετικά με τη γονική μέριμνα, όταν η αίτηση διατροφής είναι παρεπόμενη της αγωγής αυτής.

3. Στην προκειμένη υπόθεση, το Corte suprema di cassazione (Ακυρωτικό Δικαστήριο, Ιταλία) ζητεί από το Δικαστήριο να διευκρινίσει κατά πόσον αγωγή περί διατροφής ανηλίκων τέκνων, ασκούμενη στο πλαίσιο αγωγής δικαστικού χωρισμού, μπορεί να θεωρηθεί παρεπόμενη τόσο της αγωγής σχετικά με την προσωπική κατάσταση όσο και της αγωγής σχετικά με τη γονική μέριμνα. Μια τέτοια δυνατότητα θα είχε ως συνέπεια την ίδρυση της διεθνούς δικαιοδοσίας δύο διαφορετικών δικαστηρίων κρατών μελών, δηλαδή του ιταλικού δικαστηρίου ενώπιον του οποίου ασκήθηκε η αγωγή δικαστικού χωρισμού των συζύγων, και του βρετανικού δικαστηρίου το οποίο έχει διεθνή δικαιοδοσία επί θεμάτων γονικής μέριμνας.

4. Στις παρούσες προτάσεις, θα εκθέσω τους λόγους για τους οποίους φρονώ ότι το άρθρο 3 του κανονισμού 4/2009 έχει την έννοια ότι, όταν εκκρεμεί κύρια αγωγή περί δικαστικού χωρισμού των συζύγων και υποβάλλεται αίτημα διατροφής ανηλίκων τέκνων στο πλαίσιο αυτής της δίκης επί αγωγής δικαστικού χωρισμού, το δικαστήριο που έχει επιληφθεί της εν λόγω αγωγής έχει, κατ' αρχήν,

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

2 — ΕΕ L 7, σ. 1, και διορθωτικό ΕΕ 2011, L 131, σ. 26.

δικαιοδοσία προς εκδίκαση της αιτήσεως διατροφής. Εντούτοις, η εν λόγω κατ' αρχήν δικαιοδοσία υποχωρεί εφόσον τούτο απαιτείται από το υπέρτατο συμφέρον του τέκνου. Έτσι, η συνεκτίμηση του υπέρτατου συμφέροντος του τέκνου επιβάλλει, στην περίπτωση αυτή, τον καθορισμό της κατά τόπον αρμοδιότητας βάσει του κριτηρίου της εγγύτητας.

I – **Το νομικό πλαίσιο**

A – *Ο Χάρτης*

5. Το άρθρο 24, παράγραφος 2, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης[3] ορίζει ότι, «[σ]ε όλες τις πράξεις που αφορούν τα παιδιά, είτε επιχειρούνται από δημόσιες αρχές είτε από ιδιωτικούς οργανισμούς, πρωταρχική σημασία πρέπει να δίνεται στο υπέρτατο συμφέρον του παιδιού».

B – *Ο κανονισμός 4/2009*

6. Το ζήτημα των υποχρεώσεων διατροφής είναι κάθε άλλο παρά νέο στην Ευρωπαϊκή Ένωση αφού, ήδη στα τέλη της δεκαετίας του 50, υφίσταντο συμβάσεις εφαρμοζόμενες μεταξύ πλειόνων ιδρυτικών κρατών της Ένωσης[4]. Στη συνέχεια, οι διαπραγματευθέντες τη Σύμβαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1968 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση των αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις[5] απέβλεψαν στο να αποτελέσει αυτή προέκταση των εν λόγω συμβάσεων[6]. Το άρθρο 5, σημείο 2, της Συμβάσεως των Βρυξελλών προέβλεπε ότι ο εναγόμενος που έχει την κατοικία του στο έδαφος συμβαλλόμενου κράτους μπορούσε να εναχθεί σε άλλο συμβαλλόμενο κράτος, ως προς υποχρεώσεις διατροφής, ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου ο δικαιούχος της διατροφής είχε την κατοικία ή τη συνήθη διαμονή του ή, εφόσον επρόκειτο για αγωγή παρεπόμενη δίκης σχετικής με την προσωπική κατάσταση, ενώπιον του δικαστηρίου που κατά το δίκαιο του δικάζοντος δικαστή έχει διεθνή δικαιοδοσία στην περίπτωση της δίκης αυτής, εκτός αν η διεθνής αυτή δικαιοδοσία θεμελιωνόταν μόνο στην ιθαγένεια ενός των διαδίκων.

7. Ο κανόνας αυτός επαναλήφθηκε στη συνέχεια από τον κανονισμό (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις[7].

8. Προκειμένου να διατηρήσει και να αναπτύξει έναν χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, η Ένωση θέσπισε νομοθετικές διατάξεις σχετικές, ιδίως, με τον τομέα της δικαστικής συνεργασίας επί αστικών υποθέσεων με διακρατικές επιπτώσεις. Στο πλαίσιο αυτό εκδόθηκε ο κανονισμός 4/2009, ο οποίος αποσκοπεί στη διευκόλυνση της επιτεύξεως εκδόσεως αποφάσεως σε άλλο κράτος μέλος επί αξιώσεως διατροφής, χωρίς να απαιτείται καμία διαδικασία[8].

9. Κατά την αιτιολογική σκέψη 44 του εν λόγω κανονισμού, αυτός αντικαθιστά σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής τον κανονισμό 44/2001. Ο κανονισμός 4/2009 συνιστά συνεπώς, σε σχέση με τον κανονισμό 44/2001, lex specialis.

3 — Στο εξής: Χάρτης.

4 — Η Σύμβαση της Νέας Υόρκης της 20ής Ιουνίου 1956 περί διεκδικήσεως διατροφής στην αλλοδαπή καθώς και η Σύμβαση της Χάγης της 15ης Απριλίου 1958 για την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων επί υποχρεώσεων διατροφής έναντι των τέκνων.

5 — ΕΕ 1982, L 388, σ. 7. Σύμβαση όπως τροποποιήθηκε από τις διαδοχικές συμβάσεις για την προσχώρηση των νέων κρατών μελών στη σύμβαση αυτή (στο εξής: Σύμβαση των Βρυξελλών).

6 — Βλ. σ. 24 και 25 της εκθέσεως του P. Jenard επί της συμβάσεως της 27ης Σεπτεμβρίου 1968 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση των αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 1986, C298, σ. 29).

7 — ΕΕ L 12, σ. 1. Βλ. άρθρο 5, σημείο 2, του κανονισμού 44/2001.

8 — Βλ. αιτιολογική σκέψη 9 του κανονισμού αυτού.

10. Ο κανονισμός 4/2009 εφαρμόζεται, βάσει του άρθρου 1, παράγραφος 1, «στις υποχρεώσεις διατροφής που απορρέουν από οικογενειακές σχέσεις ή σχέσεις συγγένειας, γάμου ή αγχιστείας», η δε αιτιολογική σκέψη 11 διευκρινίζει ότι η έννοια της «υποχρεώσεως διατροφής» θα πρέπει να ερμηνεύεται αυτοτελώς.

11. Προς τον σκοπό αυτό, ο εν λόγω κανονισμός θέτει σε εφαρμογή σύστημα κοινών κανόνων, ιδίως σε θέματα συγκρούσεως διεθνών δικαιοδοσιών, θεσπίζοντας κανόνες γενικής διεθνούς δικαιοδοσίας σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής.

12. Συναφώς, το άρθρο 3 του εν λόγω κανονισμού προβλέπει τα εξής:

«Σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής στα κράτη μέλη, δικαιοδοσία έχει:

α) το δικαστήριο του τόπου της συνήθους διαμονής του εναγομένου, ή

β) το δικαστήριο του τόπου της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής, ή

γ) το δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία σύμφωνα με το δίκαιό του για την εκδίκαση αγωγής σχετικά με την προσωπική κατάσταση, όταν η αίτηση διατροφής είναι παρεπόμενη της αγωγής αυτής, εκτός εάν η δικαιοδοσία αυτή βασίζεται αποκλειστικά στην ιθαγένεια ενός των διαδίκων, ή

δ) το δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία σύμφωνα με το δίκαιό του για την εκδίκαση αγωγής σχετικά με τη γονική μέριμνα, όταν η αίτηση διατροφής είναι παρεπόμενη της αγωγής αυτής, εκτός εάν η διεθνής δικαιοδοσία βασίζεται αποκλειστικά στην ιθαγένεια ενός των διαδίκων.»

13. Τέλος, πρέπει να επισημανθεί ότι το Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας, το οποίο δεν συμμετείχε μεν στην έκδοση του κανονισμού 4/2009, πλην όμως αποδέχθηκε εκ των υστέρων την εφαρμογή του[9].

Γ – *Ο κανονισμός (ΕΚ) 2201/2003*

14. Ο κανονισμός (ΕΚ) 2201/2003[10] σκοπεί στην εναρμόνιση, εντός του χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, των κανόνων διεθνούς δικαιοδοσίας για θέματα διαζυγίου, δικαστικού χωρισμού ή ακυρώσεως γάμου, καθώς και σε υποθέσεις γονικής μέριμνας.

15. Σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 3, στοιχείο ε', του κανονισμού 2201/2003, αυτός δεν εφαρμόζεται επί των υποχρεώσεων διατροφής.

16. Το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού αυτού ορίζει ότι δικαιοδοσία για θέματα διαζυγίου, δικαστικού χωρισμού και ακυρώσεως του γάμου των συζύγων έχουν τα δικαστήρια του κράτους μέλους της ιθαγένειας των δύο συζύγων ή, στην περίπτωση του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ιρλανδίας, του «domicile» των δύο συζύγων.

9 — Βλ., συναφώς, απόφαση 2009/451/ΕΚ της Επιτροπής, της 8ης Ιουνίου 2009, σχετικά με την πρόθεση του Ηνωμένου Βασιλείου να αποδεχθεί τον κανονισμό 4/2009 (ΕΕ L 149, σ. 73).

10 — Κανονισμός του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2003, για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας ο οποίος καταργεί τον κανονισμό (ΕΚ) 1347/2000 (ΕΕ L 338, σ. 1).

17. Η αιτιολογική σκέψη 12 του εν λόγω κανονισμού έχει ως εξής:

«Οι κανόνες αρμοδιότητας που θεσπίζονται δυνάμει του παρόντος κανονισμού περί γονικής μέριμνας επιλέγονται υπό το πρίσμα του συμφέροντος του παιδιού, ειδικότερα δε του κριτηρίου της εγγύτητας. Αυτό σημαίνει ότι κατά πρώτο λόγο θα πρέπει να είναι αρμόδια τα δικαστήρια του κράτους μέλους της συνήθους διαμονής του παιδιού, εκτός από ορισμένες περιπτώσεις μεταβολής της διαμονής του παιδιού ή ύστερα από συμφωνία μεταξύ των δικαιούχων της γονικής μέριμνας.»

18. Ως εκ τούτου, κατά το άρθρο 8, παράγραφος 1, του κανονισμού 2201/2003, «[τ]α δικαστήρια κράτους μέλους έχουν δικαιοδοσία επί θεμάτων που αφορούν τη γονική μέριμνα παιδιού το οποίο έχει συνήθη διαμονή σε αυτό το κράτος μέλος κατά τη στιγμή της άσκησης της προσφυγής».

II – **Τα πραγματικά περιστατικά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα**

19. Οι σύζυγοι Α και η Β, αμφότεροι ιταλικής ιθαγένειας, έχουν δύο ανήλικα τέκνα, επίσης ιταλικής ιθαγένειας. Τα τέσσερα μέλη της οικογένειας αυτής έχουν τη συνήθη διαμονή τους στο Λονδίνο (Ηνωμένο Βασίλειο), τα δε τέκνα ζουν με τη μητέρα τους.

20. Με δικόγραφο της 28ης Φεβρουαρίου 2012, ο Α άσκησε αγωγή ενώπιον του Tribunale di Milano (Ιταλία), με αίτημα την κήρυξη του χωρισμού του από τη σύζυγό του με υπαιτιότητα της τελευταίας και την ανάθεση της επιμέλειας των δύο τέκνων από κοινού στους δύο συζύγους, με ορισμό του τόπου διαμονής τους στην κατοικία της μητέρας τους. Ο Α προσφέρθηκε, επίσης, να καταβάλλει μηνιαίως ποσό 4 000 ευρώ για διατροφή των τέκνων.

21. Η Β άσκησε ανταγωγή ενώπιον του αυτού δικαστηρίου, με αίτημα την κήρυξη του χωρισμού με αποκλειστική υπαιτιότητα του Α, την προς αυτήν ανάθεση της επιμέλειας των τέκνων και την υπέρ αυτής επιδίκαση μηνιαίας διατροφής ποσού 18 700 ευρώ. Εξάλλου, η Β προέβαλε ένσταση ελλείψεως διεθνούς δικαιοδοσίας των ιταλικών δικαστηρίων όσον αφορά το καθεστώς της επιμέλειας, τον ορισμό του τόπου διαμονής, την επικοινωνία καθώς και τη συμμετοχή στη διατροφή τους. Εκτιμά συγκεκριμένα ότι, εφόσον οι σύζυγοι ζούσαν ανέκαθεν στο Λονδίνο, όπου και γεννήθηκαν και διαμένουν τα τέκνα, τα αγγλικά δικαστήρια έχουν διεθνή δικαιοδοσία προκειμένου να επιληφθούν των εν λόγω θεμάτων, σύμφωνα με τον κανονισμό 2201/2003.

22. Με διάταξη της 16ης Νοεμβρίου 2012, το Tribunale di Milano έκρινε ότι τα ιταλικά δικαστήρια έχουν πράγματι διεθνή δικαιοδοσία όσον αφορά την αγωγή περί δικαστικού χωρισμού, σύμφωνα με το άρθρο 3 του κανονισμού 2201/2003. Εντούτοις, όσον αφορά τα αιτήματα σχετικά με τη γονική μέριμνα επί των δύο ανηλίκων τέκνων, αναγνώρισε, σύμφωνα με το άρθρο 8, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού, τη διεθνή δικαιοδοσία των βρετανικών δικαστηρίων, καθόσον τα τέκνα έχουν τη συνήθη διαμονή τους στο Λονδίνο.

23. Όσον αφορά ειδικότερα τα αιτήματα περί διατροφής των συζύγων και των τέκνων, το Tribunale di Milano παρέπεμψε στον κανονισμό 4/2009, και ιδίως στο άρθρο 3. Έκρινε συναφώς ότι είχε διεθνή δικαιοδοσία προς εκδίκαση του αιτήματος διατροφής που υπέβαλε η Β προς ίδιο όφελος, αφού το αίτημα αυτό είναι παρεπόμενο της σχετικής με την προσωπική κατάσταση αγωγής. Αντιθέτως, όσον αφορά το αίτημα περί διατροφής των ανηλίκων τέκνων, έκρινε ότι στερείται διεθνούς δικαιοδοσίας καθόσον το αίτημα αυτό δεν ήταν παρεπόμενο της σχετικής με την προσωπική κατάσταση αγωγής, αλλά της γονικής μέριμνας, ως προς την οποία έχουν διεθνή δικαιοδοσία τα βρετανικά δικαστήρια.

24. Κατά της αποφάσεως αυτής, με την οποία κρίθηκε ότι τα ιταλικά δικαστήρια στερούνται διεθνούς δικαιοδοσίας, ο A κατέθεσε αίτηση αναιρέσεως ενώπιον του Corte suprema di cassazione προβάλλοντας έναν και μοναδικό λόγο αναιρέσεως, δηλαδή ότι η διεθνής δικαιοδοσία των ιταλικών δικαστηρίων ως προς το ζήτημα σχετικά με τη διατροφή των ανηλίκων τέκνων μπορεί επίσης να θεωρηθεί παρεπόμενη της αγωγής δικαστικού χωρισμού, σύμφωνα με το άρθρο 3, στοιχείο γ′, του κανονισμού 4/2009.

25. Το Corte suprema di cassazione, διατηρώντας αμφιβολίες ως προς την προσήκουσα ερμηνεία του κανονισμού αυτού, αποφάσισε να αναστείλει την έκδοση αποφάσεως και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Μήπως το αίτημα διατροφής των τέκνων, που υποβλήθηκε στο πλαίσιο δίκης επί αγωγής δικαστικού χωρισμού των συζύγων, όντας παρεπόμενο της εν λόγω αγωγής, δύναται να κριθεί τόσο από το δικαστήριο ενώπιον του οποίου ασκήθηκε η αγωγή δικαστικού χωρισμού όσο και από το δικαστήριο ενώπιον του οποίου εκκρεμεί δίκη για τη γονική μέριμνα, βάσει του κριτηρίου του πρώτου επιληφθέντος δικαστή, ή πρέπει οπωσδήποτε να κριθεί από το τελευταίο δικαστήριο, στο μέτρο που τα δύο χωριστά κριτήρια των στοιχείων γ′ και δ′ του προαναφερθέντος άρθρου 3 είναι διαζευκτικά (υπό την έννοια ότι το ένα αποκλείει κατ' ανάγκη το άλλο);»

III – **Ανάλυση**

26. Με το ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να διευκρινίσει, κατ' ουσίαν, εάν το άρθρο 3, στοιχεία γ′ και δ′, του κανονισμού 4/2009 έχει την έννοια ότι δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία προς εκδίκαση αιτήματος σχετικά με υποχρεώσεις διατροφής ανήλικων τέκνων, το οποίο υποβάλλεται στο πλαίσιο δίκης επί αγωγής δικαστικού χωρισμού των συζύγων, μπορεί να είναι τόσο το δικαστήριο που έχει δικαιοδοσία προς εκδίκαση της σχετικής με την προσωπική κατάσταση αγωγής όσο και αυτό που έχει δικαιοδοσία προς εκδίκαση της σχετικής με τη γονική μέριμνα αγωγής.

27. Στην πραγματικότητα, η απάντηση στο υποβληθέν ερώτημα προϋποθέτει την επίλυση των ακολούθων ζητημάτων. Καταρχάς, όταν υπάρχουν τέκνα στην οικογενειακή εστία, το ζήτημα του καθορισμού και του επιμερισμού της υποχρεώσεως διατροφής που τα αφορά είναι άραγε αδιαχώριστο από την αγωγή περί διακοπής της συμβιώσεως των γονέων τους; Ακολούθως, ποια συμπεράσματα πρέπει να αντληθούν ως προς τη διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων τα οποία επιλαμβάνονται μιας τέτοιας αγωγής περί διακοπής της συμβιώσεως;

28. Η συνεκτίμηση της έννοιας του υπέρτατου συμφέροντος του τέκνου φρονώ ότι καθορίζει τη φύση της απαντήσεως που πρέπει να παρασχεθεί στο αιτούν δικαστήριο. Με γνώμονα άλλωστε αυτή τη θεμελιώδη αυτή αρχή αποφάσισα να αναδιατυπώσω το ερώτημα κατά τρόπο που να εστιάζει στο τέκνο.

29. Είναι πράγματι αναμφισβήτητο, υπό το πρίσμα τόσο των νομοθετικών κειμένων όσο και της νομολογίας του Δικαστηρίου, ότι η εν λόγω έννοια διατρέχει κατά τρόπο επιτακτικό το οικογενειακό δίκαιο αφής στιγμής η κατάσταση του τέκνου επηρεάζεται από τη διαφορά της κύριας δίκης.

30. Υπενθυμίζω, επ' ευκαιρία, ότι το άρθρο 24, παράγραφος 2, του Χάρτη προβλέπει ότι, «[σ]ε όλες τις πράξεις που αφορούν τα παιδιά, είτε επιχειρούνται από δημόσιες αρχές είτε από ιδιωτικούς οργανισμούς, πρωταρχική σημασία πρέπει να δίνεται στο υπέρτατο συμφέρον του παιδιού». Δεν χωρεί αμφιβολία ότι ο Χάρτης έχει εν προκειμένω εφαρμογή.

31. Το Δικαστήριο, εξάλλου, υπενθύμισε επανειλημμένως την καθοριστική σημασία της αρχής αυτής.

32. Συγκεκριμένα, στην απόφαση Rinau [11], διευκρίνισε ότι ο κανονισμός 2201/2003 εκκινεί από την αρχή ότι πρέπει πρωτίστως να λαμβάνεται υπόψη το συμφέρον του τέκνου [12]. Πιο πρόσφατα, έκρινε ότι είναι αναγκαίο να εξασφαλίζεται η προστασία του υπέρτατου συμφέροντος του τέκνου όταν πρόκειται να ορισθεί η συνήθης διαμονή του [13].

33. Επιβάλλεται, επιπλέον, η επισήμανση ότι το Δικαστήριο μεριμνά όλως ιδιαιτέρως ώστε η ερμηνεία των διατάξεων του κανονισμού 2201/2003 να είναι σύμφωνη με το άρθρο 24 του Χάρτη, ιδίως με το υπέρτατο συμφέρον του τέκνου. Πράγματι, στην απόφαση Aguirre Zarraga [14], το Δικαστήριο έκρινε ότι, «καθόσον ο [εν λόγω] κανονισμός δεν είναι δυνατό να αντιβαίνει στον [Χάρτη], οι διατάξεις του άρθρου 42 του κανονισμού αυτού […], με τις οποίες πραγματώνεται το δικαίωμα ακροάσεως του παιδιού, πρέπει να ερμηνεύονται *υπό το πρίσμα του άρθρου 24 του [Χάρτη]*» [15].

34. Προχώρησε μάλιστα ακόμη περισσότερο στην απόφαση McB. [16], όπου επαλήθευσε κατά πόσον το άρθρο 24 του Χάρτη τυχόν αντίκειται στην προταθείσα ερμηνεία του κανονισμού 2201/2003 [17]. Στην απόφαση αυτή, το Δικαστήριο επισήμανε ότι απορρέει από την αιτιολογική σκέψη 33 του εν λόγω κανονισμού ότι αυτός αναγνωρίζει τα θεμελιώδη δικαιώματα και τηρεί τις αρχές που αναγνωρίζονται από τον Χάρτη μεριμνώντας, ιδίως, προς εξασφάλιση της τηρήσεως των θεμελιωδών δικαιωμάτων του τέκνου, όπως εξαγγέλλονται στο άρθρο 24. Συνεπώς, οι διατάξεις του εν λόγω κανονισμού δεν μπορούν να εφαρμόζονται κατά τρόπο ώστε να προσβάλλεται το θεμελιώδες δικαίωμα τέκνου να διατηρεί προσωπικές σχέσεις και τακτικές επαφές με αμφότερους τους γονείς του, ο σεβασμός του οποίου ταυτίζεται αναμφισβήτητα με το υπέρτατο συμφέρον του τέκνου [18]. Το Δικαστήριο συμπέρανε ότι, υπό τους όρους αυτούς, πρέπει να ελεγχθεί εάν το άρθρο 24 του Χάρτη, για την τήρηση του οποίου αρμόδιο είναι το ίδιο, αποκλείει ερμηνεία του κανονισμού 2201/2003 όπως η εκτιθέμενη στη σκέψη 44 της αποφάσεως εκείνης [19].

35. Η διαπίστωση που πρέπει να αντληθεί από τις σκέψεις αυτές είναι σαφής. Κατά την ερμηνεία και εφαρμογή των νομοθετικών κειμένων της Ένωσης, το υπέρτατο συμφέρον του τέκνου πρέπει να είναι η κατευθυντήρια αρχή. Συναφώς, οι διακηρύξεις της Επιτροπής για τα δικαιώματα του παιδιού στην Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα (ΥΑΑΔ) είναι απολύτως καίριες. Πράγματι, η εν λόγω Επιτροπή υπενθυμίζει ότι «[το υπέρτατο συμφέρον του τέκνου] είναι πρότυπο, σκοπός, ακολουθητέα συμπεριφορά, ιθύνουσα έννοια, η οποία πρέπει να διαφωτίζει, να διαπνέει και να διατρέχει όλους τους κανόνες, πολιτικές και εσωτερικές αποφάσεις, καθώς και τους σχετικούς προϋπολογισμούς» [20].

36. Η νομολογία επί του κανονισμού 2201/2003 επιβάλλεται να ισχύσει και για τον κανονισμό 4/2009. Θα ήταν ακατανόητο η εμβέλεια της αρχής αυτής, η οποία συγκαταλέγεται στα θεμελιώδη δικαιώματα του παιδιού, να μπορεί να ποικίλλει αναλόγως του εξεταζομένου πεδίου οικογενειακού δικαίου, ενώ, ανεξαρτήτως του εν λόγω πεδίου, το παιδί παραμένει άμεσα ενδιαφερόμενο.

11 — C-195/08 PPU, EU:C:2008:406.

12 — Σκέψη 51.

13 — Βλ. απόφαση C (C-376/14 PPU, EU:C:2014:2268, σκέψη 56). Βλ. επίσης, σχετικά με τη συνεκτίμηση του υπέρτατου συμφέροντος του τέκνου όταν το Δικαστήριο ερμηνεύει τον κανονισμό 2201/2003, αποφάσεις A (C-523/07, EU:C:2009:225)· Detiček (C-403/09 PPU, EU:C:2009:810)· Purrucker (C-256/09, EU:C:2010:437), και Mercredi (C-497/10 PPU, EU:C:2010:829).

14 — C-491/10 PPU, EU:C:2010:828.

15 — Σκέψη 60 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία. Η υπογράμμιση δική μου.

16 — C-400/10 P, EU:C:2010:582

17 — Βλ., συναφώς, Devers, A., «Les praticiens et le droit international privé européen de la famille», *Revue Europe*, αριθ. 11, Νοέμβριος 2013, μελέτη 9, σημεία 22 επ.

18 — Σκέψη 60.

19 — Σκέψη 61.

20 — Βλ. «Article 3: Intérêt supérieur de l'enfant», *Revue Droit de la famille*, αριθ. 11, Νοέμβριος 2006, φάκελος 16, σχετικά με το άρθρο 3 της Συμβάσεως για τα δικαιώματα του παιδιού που υπογράφηκε στη Νέα Υόρκη στις 20 Νοεμβρίου 1989 και κυρώθηκε από όλα τα κράτη μέλη. Το εν λόγω άρθρο 3 προβλέπει, στην παράγραφο 1, ότι, «[σ]ε όλες τις αποφάσεις που αφορούν τα παιδιά, είτε αυτές λαμβάνονται από δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς κοινωνικής προστασίας, είτε από τα δικαστήρια, τις διοικητικές αρχές ή από τα νομοθετικά όργανα, πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το συμφέρον του παιδιού».

37. Λαμβάνοντας υπόψη τις εκτιμήσεις αυτές, φρονώ ότι είμαι σε θέση να παράσχω τις ακόλουθες διευκρινίσεις προς απάντηση στο πρώτο σημείο που ανέδειξα με την αναδιατύπωση του υποβληθέντος από το Corte suprema di cassazione ερωτήματος.

38. Πρέπει στο σημείο αυτό να δοθεί η ερμηνεία του άρθρου 3, στοιχείο γ′, του κανονισμού 4/2009.

39. Κατά την Επιτροπή, το κριτήριο καθορισμού της διεθνούς δικαιοδοσίας κατά το άρθρο 3, στοιχείο δ′, του κανονισμού αυτού δεν μπορεί παρά να αναφέρεται στις υποχρεώσεις διατροφής έναντι ανηλίκων τέκνων, οι οποίες συνδέονται σαφώς με τη γονική μέριμνα, ενώ το κριτήριο καθορισμού της διεθνούς δικαιοδοσίας το οποίο προβλέπεται στο άρθρο 3, στοιχείο γ′, του εν λόγω κανονισμού δεν μπορεί παρά να αναφέρεται στις υποχρεώσεις διατροφής μεταξύ συζύγων και όχι και στις σχετικές με τα ανήλικα τέκνα υποχρεώσεις διατροφής.

40. Δεν συμμερίζομαι την άποψη αυτή για τους ακόλουθους λόγους.

41. Η διάρθρωση του άρθρου 3 του κανονισμού 4/2009 δεν είναι άνευ σημασίας. Το άρθρο 3, στοιχεία α′ και β′, του κανονισμού αυτού προβλέπει δύο βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας που διέπουν τις καταστάσεις στις οποίες το σχετικό με υποχρεώσεις διατροφής αίτημα αποτελεί την κύρια αγωγή. Στην περίπτωση αυτή, την εν λόγω διεθνή δικαιοδοσία ιδρύει είτε η συνήθης διαμονή του εναγομένου είτε αυτή του δικαιούχου.

42. Οι δύο άλλες βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας που προβλέπονται στο άρθρο 3, στοιχεία γ′ και δ′, του εν λόγω κανονισμού διέπουν τις καταστάσεις στις οποίες το σχετικό με υποχρεώσεις διατροφής αίτημα είναι παρεπόμενο, αντίστοιχα, αγωγής σχετικής με την προσωπική κατάσταση ή αγωγής σχετικής με τη γονική μέριμνα.

43. Είναι σαφές ότι η κατάσταση προσώπου άγαμου, νυμφευμένου, δικαστικά χωρισμένου ή διαζευγμένου σχετίζεται με την προσωπική κατάσταση και παράγει συνέπειες έναντι των τρίτων.

44. Είναι επίσης σαφές ότι, αφού η διακοπή του συζυγικού δεσμού ή της συμβιώσεως οδηγεί στον χωρισμό των συζύγων και τη διάσπαση της οικογενειακής εστίας, το ζήτημα του καθορισμού της διατροφής των τέκνων που ευρίσκονται στην οικογενειακή εστία και του επιμερισμού του βάρους της τίθεται κατά τρόπο όχι μόνον αυτόματο, σύμφωνα με τον απλό κοινό νου, αλλά επίσης, και μάλιστα κατ' εξοχήν, υποχρεωτικό για λόγους αποκλειστικώς νομικούς. Πρέπει να γίνει δεκτό με τη δύναμη του προδήλου, διότι άλλως θα επρόκειτο για άρνηση της καθημερινής πραγματικότητας τέτοιου είδους αγωγών, ότι η μία αγωγή, αυτή περί καθορισμού της διατροφής των τέκνων και επιμερισμού του βάρους της, είναι η αυτόματη και φυσική συνέπεια της άλλης, δηλαδή της αγωγής περί δικαστικής διακοπής της συμβιώσεως. Φρονώ συνεπώς ότι εδραιώνεται αναμφισβήτητα ο παρεπόμενος χαρακτήρας, υπό τη νομική έννοια του όρου, που συνδέει την πρώτη με τη δεύτερη.

45. Ποιες συνέπειες επιβάλλεται να αντληθούν από το πρώτο αυτό συμπέρασμα; Πρέπει να εξετασθεί στη συνέχεια το δεύτερο ζήτημα που προέκυψε από την αναδιατύπωση του ερωτήματος.

46. Η συνεκτίμηση του υπέρτατου συμφέροντος του τέκνου αποκτά εδώ την αξία της ως κατευθυντήρια αρχή.

47. Φρονώ, πράγματι, ότι είναι εντελώς αντίθετη στο συμφέρον του τέκνου οποιαδήποτε λύση προκρίνει τη διάκριση μεταξύ, αφενός, της αγωγής περί διακοπής του οικογενειακού βίου η οποία ασκείται ενώπιον δικαστηρίου κράτους μέλους και, αφετέρου, της αγωγής περί διατροφής των τέκνων η οποία υπάγεται στη διεθνή δικαιοδοσία δικαστηρίου άλλου κράτους μέλους.

48. Αρκεί, προς απόδειξη αυτού, να τονισθεί ότι από νομικής απόψεως το εν λόγω σύστημα θα συνεπαγόταν ότι το δικαστήριο που θα είχε διεθνή δικαιοδοσία για το ζήτημα της διατροφής θα όφειλε να αναμείνει την προηγούμενη έκδοση οριστικής αποφάσεως επί της διακοπής της συμβιώσεως (δικαστικού χωρισμού ή διαζυγίου). Εξ αυτού θα προέκυπτε αναπόφευκτο διάστημα απραξίας κατά τη διάρκεια του οποίου η τύχη των τέκνων θα παρέμενε αρρύθμιστη.

49. Καίτοι το επιλαμβανόμενο του σχετικού με τον συζυγικό δεσμό ζητήματος δικαστήριο θα μπορούσε να λάβει, ως προς τα σημεία αυτά, μέτρα τα οποία θα χαρακτήριζε προσωρινά, η κατάλυση της συνοχής μεταξύ των διαφορετικών σταδίων της ένδικης διαδικασίας θα προκαλούσε εντούτοις καθυστερήσεις απαράδεκτες υπό το πρίσμα των αρχών που προαναφέρθηκαν, δεδομένου ότι θα επρόκειτο για μέτρα απροσδιόριστης διάρκειας αποφασισθέντα κατά παραβίαση της αρχής του υπέρτατου συμφέροντος του τέκνου.

50. Προσθέτω, ενδεχομένως επαλλήλως, ότι η σαφώς επιζήμια αυτή κατάσταση δεν θα ανέκυπτε ως προς τέκνα των οποίων οι γονείς παραμένουν εγκατεστημένοι στο κράτος μέλος της ιθαγένειάς τους. Με άλλα λόγια, η άσκηση της ελεύθερης κυκλοφορίας και της ελεύθερης εγκαταστάσεως των γονέων θα αποτελούσε το αίτιο δυσμενούς καταστάσεως που δεν ανακύπτει ως προς τα τέκνα των οποίων οι γονείς που λαμβάνουν διαζύγιο ή χωρίζουν δικαστικώς δεν εγκατέλειψαν το κράτος μέλος καταγωγής τους.

51. Κατά συνέπεια, επιβάλλεται η ανάγκη ομαδοποιήσεως, σ' ένα και το αυτό δικαστήριο, της διεθνούς δικαιοδοσίας προς εκδίκαση τόσο της αρχικής κύριας αγωγής διακοπής της συμβιώσεως όσο και των παρεπομένων αγωγών οι οποίες απορρέουν από αυτήν και είναι θεμελιώδους σημασίας για το τέκνο. Το όλο ζήτημα έγκειται στον καθορισμό του δικαστηρίου το οποίο έχει διεθνή δικαιοδοσία, πρέπει δε, και κατά τούτο, η προσφυγή στην έννοια του υπέρτατου συμφέροντος του τέκνου να αποτελεί την κατευθυντήρια σκέψη. Η αμεσότερη και απλούστερη ιδέα θα ήταν να συνδεθούν όλα τα ζητήματα αυτά με τη διεθνή δικαιοδοσία του δικαστηρίου που επιλαμβάνεται της αγωγής δικαστικού χωρισμού των γονέων.

52. Υπό τη φαινομενική της απλότητα, η ιδέα υποκρύπτει πραγματικές δυσχέρειες. Συγκεκριμένα, παραπέμπει στο άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 2201/2003, το οποίο καταλείπει ορισμένη επιλογή στους γονείς, αυτή του να προσφύγουν σε δικαστήριο που δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία παρά μόνο λόγω της κοινής τους ιθαγένειας, όπως έπραξαν εκ προκειμένω. Πλην όμως, ο κανονισμός 4/2009, στο άρθρο 3, στοιχεία γ' και δ', αποκλείει ρητώς τέτοια διεθνή δικαιοδοσία, τόσο προκειμένου περί του αιτήματος σχετικά με τις υποχρεώσεις διατροφής στο πλαίσιο αγωγής περί της προσωπικής καταστάσεως όσο και προκειμένου περί του αιτήματος αυτού στο πλαίσιο αγωγής σχετικά με τη γονική μέριμνα.

53. Η διαπίστωση αυτή φαίνεται συνεπώς να φέρνει σε κατά μέτωπον αντιπαράθεση τους δύο κανονισμούς, αποκλείοντας τη λύση η οποία συνίσταται στον διαχωρισμό των αγωγών και την οποία περιέγραψα προηγουμένως.

54. Στην πραγματικότητα, η αντίφαση είναι φαινομενική. Πράγματι, και στο πλαίσιο του κανονισμού 2201/2003 επιβάλλεται να λαμβάνεται υπόψη το υπέρτατο συμφέρον του τέκνου. Αρκεί άλλωστε, συναφώς, να υπομνησθεί η νομολογία του Δικαστηρίου περί της οποίας έγινε λόγος στα σημεία 32 έως 34 των παρουσών προτάσεων.

55. Υπενθυμίζεται επίσης η αιτιολογική σκέψη 12 του κανονισμού 2201/2033, κατά την οποία «[ο]ι κανόνες αρμοδιότητας που θεσπίζονται δυνάμει του [εν λόγω] [...] κανονισμού περί γονικής μέριμνας επιλέγονται υπό το πρίσμα του συμφέροντος του παιδιού, ειδικότερα δε του κριτηρίου της εγγύτητας. Αυτό σημαίνει ότι κατά πρώτο λόγο θα πρέπει να είναι αρμόδια τα δικαστήρια του κράτους μέλους της συνήθους διαμονής του παιδιού, εκτός από ορισμένες περιπτώσεις μεταβολής της διαμονής του παιδιού ή ύστερα από συμφωνία μεταξύ των δικαιούχων της γονικής μέριμνας».

56. Αυτό ακριβώς το κριτήριο της εγγύτητας πρέπει να ληφθεί υπόψη.

57. Πράγματι, βάσει αυτού του κριτηρίου μπορούν να ευθυγραμμιστούν μεταξύ τους στον εν λόγω τομέα οι κανονισμοί 2201/2003 και 4/2009.

58. Το κριτήριο της εγγύτητας, ακριβώς επειδή συνδέεται στενά με το υπέρτατο συμφέρον του τέκνου, επιβάλλει την επιλογή του δικαστηρίου του τόπου διαμονής των τέκνων ως έχοντος διεθνή δικαιοδοσία για το σύνολο των ζητημάτων. Τούτο εξηγεί, στο πλαίσιο του κανονισμού 4/2009, τον αποκλεισμό της διεθνούς δικαιοδοσίας η οποία στηρίζεται μόνο στην ιθαγένεια των γονέων, είτε πρόκειται για τη διατροφή είτε για τη γονική μέριμνα, δεδομένου ότι στην περίπτωση αυτή το κριτήριο της εγγύτητας, και κατά τούτο και το υπέρτατο συμφέρον του τέκνου, προδήλως θα παραμεριζόταν.

59. Επιπροσθέτως, και δυνάμει των ιδίων αρχών, μεταξύ των βάσεων διεθνούς δικαιοδοσίας οι οποίες παρατίθενται στο άρθρο 3 του κανονισμού 2201/2003, το αυτό κριτήριο της εγγύτητας, του οποίου ο προέχων χαρακτήρας εκφράζεται στην αιτιολογική σκέψη 12 του εν λόγω κανονισμού, επιβάλλει να επιλεγεί ως βάση διεθνούς δικαιοδοσίας αυτή της συνήθους διαμονής των συζύγων. Σημειώνω, εξάλλου, πράγμα που επίσης δεν είναι άνευ σημασίας, ότι το κριτήριο της συνήθους διαμονής είναι το πρώτο από τα κριτήρια του καταλόγου του άρθρου 3 του εν λόγω κανονισμού.

60. Είναι πρόδηλο ότι το εν λόγω κριτήριο της συνήθους διαμονής των συζύγων υποδεικνύει τον τόπο όπου βρισκόταν η οικογενειακή κατοικία και, κατά συνέπεια, αυτή των τέκνων, πριν τον δικαστικό χωρισμό.

61. Κατά τον τρόπο αυτό θα ικανοποιηθεί η επιταγή του κριτηρίου της εγγύτητας. Κατά τα λοιπά, εάν παρέμενε αμφιβολία σχετικά με τη συμβατότητα των κανονισμών 2201/2003 και 4/2009 επί του συγκεκριμένου ζητήματος, ο χαρακτήρας του κανονισμού 4/2009 ως lex specialis αρκεί ώστε να κριθεί υπέρ αυτού η έκβαση της συζητήσεως βάσει της προτεινόμενης ερμηνείας.

62. Εν συντομία, φρονώ συνεπώς ότι είναι δυνατό να οριοθετηθεί η κατάσταση η οποία προκύπτει εντεύθεν στο πλαίσιο του διαζυγίου ή του δικαστικού χωρισμού ζεύγους όταν υπάρχουν τέκνα στην οικογενειακή εστία, δηλαδή ότι ο αρχικός καθορισμός της διατροφής και ο επιμερισμός του βάρους συνεισφοράς των γονέων στη διατροφή των ανηλίκων τέκνων πρέπει να λαμβάνει χώρα –όπως άλλωστε, για την ταυτότητα του λόγου, και τα σχετικά με τη γονική μέριμνα ζητήματα– στο πλαίσιο της δίκης η οποία διεξάγεται προς έκδοση του διαζυγίου ή κήρυξη του δικαστικού χωρισμού.

63. Λόγω του επιτακτικού χαρακτήρα της συνεκτιμήσεως του υπέρτατου συμφέροντος του τέκνου, η διεθνής δικαιοδοσία του επιλαμβανόμενου δικαστηρίου οφείλει να συνάδει με το κριτήριο της εγγύτητας κατ' αποκλεισμόν οποιουδήποτε άλλου.

64. Στη διαφορά της κύριας δίκης, το υπέρτατο συμφέρον του τέκνου επιβάλλει, ως εκ τούτου, την απόρριψη της διεθνούς δικαιοδοσίας των ιταλικών δικαστηρίων υπέρ της διεθνούς δικαιοδοσίας του κράτους μέλους επί του εδάφους του οποίου τα τέκνα έχουν τη συνήθη διαμονή τους, δηλαδή των βρετανικών δικαστηρίων, τα οποία έχουν άλλωστε διεθνή δικαιοδοσία προς εκδίκαση της αγωγής σχετικά με τη γονική μέριμνα βάσει του άρθρου 8, παράγραφος 1, του κανονισμού 2201/2003.

65. Ασφαλώς προκύπτει εξ αυτών ότι, σε μια κατάσταση όπως αυτή της διαφοράς της κύριας δίκης, η ελευθερία των διαδίκων προς επιλογή του δικαστηρίου το οποίο έχει διεθνή δικαιοδοσία είναι περιορισμένη. Τούτο όμως δεν φαίνεται να ξενίζει ή να προσκρούει στις θεμελιώδεις επί του θέματος αρχές, δεδομένου ότι οι εν λόγω διάδικοι είναι εν τέλει οι γονείς, ο δε περιορισμός αυτής της δυνατότητας επιλογής τούς επιβάλλεται στο όνομα του υπέρτατου συμφέροντος του τέκνου ή των τέκνων τους.

IV – **Πρόταση**

66. Κατόπιν των ανωτέρω εκτιμήσεων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο προδικαστικό ερώτημα του Corte suprema di cassazione ως εξής:

1) Το άρθρο 3 του κανονισμού (ΕΚ) 4/2009 του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2008, για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων και τη συνεργασία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής, έχει την έννοια ότι, όταν εκκρεμεί κύρια αγωγή σχετικά με δικαστικό χωρισμό των συζύγων και υποβάλλεται στο πλαίσιο της εν λόγω δίκης επί αγωγής δικαστικού χωρισμού αίτημα σχετικά με τις υποχρεώσεις διατροφής έναντι των ανήλικων τέκνων, το δικαστήριο το οποίο επιλαμβάνεται της κύριας αγωγής έχει διεθνή δικαιοδοσία προς εκδίκαση του σχετικού με τις υποχρεώσεις διατροφής αιτήματος.

2) Στην περίπτωση αυτή, η συνεκτίμηση του υπέρτατου συμφέροντος του τέκνου επιβάλλει τον καθορισμό της κατά τόπον αρμοδιότητας βάσει του κριτηρίου της εγγύτητας.